

An Analysis of an English Coursebook (English File) in Terms of Multiculturalism

Bir İngilizce Ders Kitabının (English File) Çokkültürlülük Açısından İncelenmesi

Kadriye Dimici*

Burçin Yıldız**

Alper Başbay***

Geliş / Received: 24.05.2018

Kabul / Accepted: 12.07.2018

ABSTRACT: In this study, with the expectation of positive effect that can result from the classroom environment designed considering the characteristics of the students, it is thought to be significant to find out whether different cultural specifications are represented in the coursebooks and to identify what perspectives are used if they are represented. In this regard, the aim of this study is to investigate the coursebooks used in English Preparatory Schools and the opinions of the instructors about the coursebooks in terms of multiculturalism. Case study design, through which it is aimed to enlighten the current case, is implemented to investigate the case related to the concept of multiculturalism. The unit of analysis of the study is the dimensions of multicultural education and the case is English File coursebooks used in the preparatory classes and the opinions of the instructors using these coursebooks. In this study, document analysis and interview which are the techniques of qualitative data collection are utilized. As a result of document analysis, it is deduced that gender and ethnicity/race dimensions are often represented in the visual, auidal and written materials of the coursebooks. However, the dimensions such as disability, political orientation and social class are rarely observed and the dimension of sexual orientation is never represented in the coursebooks. The interviews with the instructors mostly confirm the findings of the document analysis.

Keywords: multicultural education, foreign language education, coursebook

ÖZ: Öğrenme ortamının öğrenen özelliklerini dikkate alarak tasarlanmasının yaratacağı pozitif etki beklentisiyle bu çalışmada farklı kültürel özelliklerin ders kitaplarında yansıtılıp yansıtılmadığı, yansıtılıyor ise hangi bakış açılarından ele alındığının belirlenmesinin önemli olacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede, bu araştırmanın amacı İngilizce hazırlık sınıflarında okutulmakta olan ders kitabının ve bu kitabı kullanan öğretmenlerin ders kitabı hakkındaki görüşlerinin çokkültürlülük açısından incelenmesidir. Amacı var olan belirli bir durumu aydınlatmak olan durum çalışması (case study) deseninin kullanıldığı bu çalışmada çokkültürlülük kavramıyla ilgili var olan durum incelenmiştir. Bu çalışmanın analiz birimini çokkültürlü eğitimin boyutları, durumu ise İngilizce hazırlık sınıfında okutulmakta olan English File ders kitabı ve kitabı okutmakta olan öğretim elemanlarının görüşleri oluşturmaktadır. Araştırmada nitel veri toplama teknikleri olan doküman inceleme ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Doküman analizi sonucunda toplumsal cinsiyet ve ırk/etnik köken gibi boyutların gerek görsel ve işitsel materyallerde gerekse yazılı metinlerde sıklıkla yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak, engellilik, siyasal yönelimler, sosyal sınıf gibi alt boyutlara kitaplarda oldukça sınırlı bir şekilde rastlanmış ya da cinsel yönelim gibi bazı boyutlara hiç rastlanmamıştır. Öğretim elemanları ile yapılan görüşmeler doküman analizinden elde edilen bulguları doğrular niteliktedir.

Anahtar sözcükler: çokkültürlü eğitim, yabancı dil öğretimi, ders kitabı.

* Okutman, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, kadriyedimici@gmail.com

** Okutman, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, burcin.yildiz@ikc.edu.tr

*** Doç. Dr. Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, alper.basbay@ege.edu.tr

Giriş

20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmaya başlayan çokkültürlülük kavramı kültürel farklılıkların ve kimliksel vurguların toplumsal ve siyasal düzlemde tanınması ve eşitlik söylemi çerçevesinde değerlendirilmesi anlamına gelmektedir (Yanık, 2012). Bu kavram ile asıl ifade edilmek istenen şey; kültürleri tek bir çatı altında toplamak yerine, çeşitliliği kabul ederek her bir kültürün eşit bir şekilde yaşamasını sağlamaktır. Bu yolla ırkçılıkla ve önyargılarla yüzleşme ve çeşitli bakış açılarından gerçekleri görme durumunun mümkün olacağına inanılmaktadır (Nieto & Bode, 2008). Çokkültürlülük kavramsal çerçevede kültürel farklılıkların yanı sıra, ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların farkına varılmasıdır (APA, 2002). Bu kadar geniş bir yelpazede ele alınabilen çokkültürlülük kavramının doğal olarak eğitim alanında da yansımaları kaçınılmazdır. Bu doğrultuda, çokkültürlü eğitimin amacı bütün öğrenciler için kapsamlı, sürdürülebilir, eğitimcilerin anlayabileceği ve yerine getirebileceği büyük ölçekte daha dönüştürücü bir tutum aracılığıyla eşitlik ve adaleti sağlamaktır (Gorski, 2006). Bu dönüşüm sürecinin sağlanabilmesi için hedeflerden içeriğe, öğrenme öğretme sürecinden değerlendirmeye kadar tüm yapının farklı kültürel unsurları dikkate alacak şekilde yeniden organize edilmesi gerekmektedir. Cırık (2008) kuramcılarının çokkültürlü eğitim tanımlarını inceleyerek analiz etmiş ve tanımlarda odaklanılan noktaları; insan haklarına saygı duyma, kültürel farklılıkları hoş karşılama, eğitimde fırsat eşitliği, kültürel çeşitliliği yansıtıcı eğitim ortamları düzenleme, farklı bakış açılarını ve fikirleri analiz etme olarak belirtmiştir. Bu noktada öğretmenlerin eğitim sürecine dahil olan katılımcıların kültürel, etnik, dilsel, sosyal ve birçok açıdan özelliklerini tanımaya ihtiyaç duyması kaçınılmaz bir durumdur.

Çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitimle ilgili çalışmalar yurtdışı kaynaklı olarak başlasa da ülkemizde de son dönemde kayda değer bir ilgi görmüş ve üzerinde akademik çalışmalar yürütülür bir hal almıştır. Anadolu toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yaptığından Türkiye’de birçok farklı kültürel miras yer almaktadır. Geçmişten gelen bu çokkültürlü yapı ülkemizde ancak son zamanlarda özellikle de mülteci sorununun yarattığı sorunlarla birlikte konuşulmaya başlanabilmiştir (Aslan & Alkış, 2015; Damgacı & Aydın, 2013). Bu durumun nedenleri arasında günümüzde yaşanan göç olaylarının yanı sıra; kültür, eşitlik, birlikte yaşam, farkındalık, asimilasyon, aidiyet, entegrasyon ve hoşgörü gibi kavramların da etkisi vardır (Kaya, 2009). Aynı coğrafyada birlikte yaşamak zorunda olan farklı kültürden insanların, uyumlu birlikteliğinin yaratılacağı öncelikli alanlardan biri olan eğitim ortamlarının tasarlanmasında kültürel çeşitliliğe odaklanılması, sosyal sistemin harcı olma niteliğini taşıyacaktır. Bu noktada bu harç görevini üstlenebilecek yardımcı elemanlardan biri olarak çokkültürlü eğitim Banks (1998) tarafından, farklı cinsiyete sahip, farklı etnik ve kültürel gruplardan gelen öğrenciler ve engelli öğrenciler için eğitim eşitliği şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüz toplumlarının çeşitli problemlerine çözüm üretebilecek bir sistem olarak görülmeyle birlikte ırk, etnisite ve sosyal sınıf gibi farklı değişkenlerden kaynaklanan birçok eşitsizliği de gidererek eğitsel hakkaniyeti yaratma çabası olarak değerlendirilmektedir (Banks, 2006, akt. Kaya & Aydın, 2014). Öğretmenlerin, sınıf ortamında bulunan birbirinden farklı nitelikteki öğrencilere ulaşabilmek için uygun ortamı yaratması ve bireysel farklılıkları eğitimde sorun değil,

öğrenme ortamını zenginleştiren bir kaynak olarak görmesi önemli görülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin kültürün eğitim üzerindeki etkilerini, çokkültürlülüğü ve öğrenme-öğretme sürecindeki eşitlik kavramını anlayabilmeleri önemli görülmektedir (Başbay, 2014). Öğretim sürecinin kültürel öğelerle bezeli olduğu düşünüldüğünde bu öğelerin sunulmuş biçimi ve öğretim sürecinde nasıl konuşlandırıldığı büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın odağını oluşturan dil öğretimi ve kültür arasındaki ilişkilerin ele alınması gerekliliği düşünülerek kültür dil ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

Sosyal/kültürel sistemin var olması için, yerleşim, ekonomi, teknoloji, sağlık ve beslenme, aile ve akrabalık vb. gibi iki önemli değişkene daha ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar biyo-kültürel birer ürün olan kişilik ve kişilerin birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları sembol sistemi yani dildir. İnsanlar arası ilişkiler gibi toplumlararası ilişkiler de kişilerle kurular, dille sürdürülür. Kültürel ve tarihi miras dil aracılığıyla yeni kuşaklara aktarılabilir (Güvenç, 1994). Bu noktada dil öğretimi aynı zamanda kültürün öğretimini de içermektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınan yabancı dil öğretiminde ise bireyin içinde bulunduğu kültürü değil farklı bir kültürü ve bağlı olan dili öğrenmesi söz konusudur. Ancak bu noktada karşımıza çıkan ve yıllardır süregelen tartışma konularından biri olan hedef dil kültürünün ve/veya yerel dil kültürünün yabancı dil öğretiminde yer alması gerektiği durumu son yıllarda gündemde olan çokkültürlülük kavramı ile daha da karmaşık bir boyuta ulaşmıştır. Bu doğrultuda, yabancı dil eğitim ortamlarında çokkültürlülük kavramının incelenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Logie (2004)'e göre yabancı dil öğretiminde, öğretimi iyileştirmek amacıyla, dilin kullanıldığı toplumsal ve kültürel bağlamları göz önünde bulundurmak, iki boyutlu bir hedefi içermektedir: Dilsel beceriyi bütünlemek ve kültürler arası iletişimi sağlamak. Yine buradaki dayanak noktası dil ve kültür arasındaki yakın ilişkidir. Dolayısıyla dil ve kültür eğitimi birlikte yapılmalıdır. Kültürü tanımaksızın dilsel becerinin edinimi bütünüyle sağlanamaz. Öte yandan, amaç yabancı bir kültüre erişmek onu anlayıp öğrenmek ise, yine bu bağlamda dili öğrenmek bütünleyici bir etkinliktir.

Yabancı dil derslerinde kültüre nasıl yer verilmesi gerektiği tartışılarsun, kültürün yaşaması ve sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlayan dil konuşulduğu topluma aittir ve o toplumdan etkilenir. Bu nedenle de dil ve kültür birbirlerinden ayrılamaz bir yapıya sahiptir. Bruner (1996)'e göre de anlamlar zihinde yer almalarına rağmen, köklerini ve önemlerini yaratıldıkları kültürden alırlar. Yabancı dil öğrenirken de öğrencilerin bilgiyi anlamlandırabilmeleri ve yeniden inşa edebilmeleri için o dildeki öğelerin kendi kültüründe ne anlama geldiğinden haberdar olmaları gerekir. Bu doğrultuda da kültürel farkındalığın önemi ortaya çıkmaktadır. Kültürel farklılıkların eğitsel süreçteki önemi kaçınılmazdır. Bu sürecin yabancı bir dili öğretirken dikkate alınması ise daha zorlu bir yola girilmesine neden olmaktadır. Yabancı dil öğretimindeki önemli adımlardan biri olan hazırlık sınıfları da ortaöğretimden mezun olup üniversitede fakültelerden eğitim alacak öğrencilerin en az bir akademik yıl boyunca yoğun bir İngilizce öğretim programına tabi tutuldukları geçiş aşamasıdır. Farklı şehirlerden kendine özgü kültürleriyle gelen öğrenciler farklı fakültelerden öğrencilerle bir arada eğitim alma imkânına sahip olurlar. Bu durum hazırlık sınıfı öğrencilerinin üniversite ortamına ve değişik kültürlere maruz kalmaları açısından önemli bir role sahiptir. Hazırlık sınıflarında eğitim programının yürütülmesinde

en önemli öğelerden biri olan ders kitaplarında farklı kültürlerin temsili öğrencilerin kendilerini tanıyabilmeleri, ifade edebilmeleri ve değişik kültürel geçmişe sahip bireylerle sağlıklı iletişim kurabilmeleri açısından oldukça önemlidir.

Dil öğretiminde öğretmenlere rehberlik eden ders kitaplarının aynı zamanda öğrencilere ve öğretmenlere sistematik ve kapsamlı bir kültürel bakış açısı sağlamaya çalışması çok önemli görülmektedir (Korkmaz, 2009). Eğitimin önemli bir aracı olan ders kitapları öğretmen ve öğrencilere yol gösterici temel kaynak niteliği taşımaktadır (Oğuzkan, 1993). Öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri, nasıl ele alacağını önemli ölçüde etkileyen ders kitapları sınanmış, doğruluğu kanıtlanmış bilgileri kapsamaktadır (Kula, 1988). Bilimsel ilkeler doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının kültürden tamamen bağımsız organize edilmesi oldukça zor görülmektedir. İlkokul kitaplarından üniversitelerde okutulan kitaplara kadar geniş bir yelpazedeki bu kitaplar doğal olarak içinde bulunduğu kültürün izlerini taşımaktadır. Ancak en önemli soru ya da sorunlardan birisi de bu kitaplarda ele alınan kültürel formun kapsamıdır. Çokkültürlülük çerçevesinde ele alınan engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, etnik köken, siyasi yönelim gibi kavramların bu kitaplarda nasıl ele alınacağı önemli bir sorundur. Ülkemizde son dönemde ders kitaplarının kültürel çeşitliliğini yansıtan akademik çalışmalar yürütülmektedir (Arsal & Önal, 2012; Avinç, 2012; Barışkan, 2010; Bulut & Arıkan, 2015; Çakır, 2010; Çelik & Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Demirel & Tarakçıoğlu, 2016; Erdoğan, 2015; Göktaş, 2013; Gözgenç, 2016; Hamiloğlu & Mendi, 2010; Kayapınar, 2009; Korkmaz, 2009; Köroğlu, 2013; Taş, 2010). Bu çalışmalarda dikkat çeken önemli unsurlardan biri, İngilizce ders kitaplarında hedef dile ait kültürün baskın olması ve çokkültürlülüğün kapsamına giren konulara çok az ders kitabında yer verilmesidir. Gay (2010, akt. Kitsantas, 2012), farklı etnik ve kültürel yapılarda yetişen öğrencilerin ders kitaplarında kendi kültürüyle ilgili önyargılardan, kültürel kökenlerinden kötü bahsedilmesinden veya hiç bahsedilmemesinden dolayı kızgınlık ve utanma hissettiklerini dile getirmektedir. Bunun yanında çokkültürlü eğitim çalışmalarında katılımcıların kültürel özelliklerinin dikkate alındığı ve kültürlerarası anlayışın desteklendiği ortamlarda daha az duygusal ve davranış problemleri ile karşılaştığı ve katılımcıların akademik başarı düzeylerini arttırdığı görülmüştür. Öğrenme ortamının öğrenen özelliklerini dikkate alarak tasarlanmasının yaratacağı pozitif etki beklentisiyle bu çalışmada farklı kültürel özelliklerin ders kitaplarında yansıtılıp yansıtılmadığı, yansıtılıyor ise hangi bakış açılarından ele alındığının belirlenmesinin önemli olacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede, bu araştırmanın amacı İngilizce hazırlık sınıflarında okutulmakta olan ders kitabının ve bu kitabı kullanan öğretmenlerin ders kitabı hakkındaki görüşlerinin çokkültürlülük açısından incelenmesidir. Çokkültürlülüğü oluşturan alt boyutların (din, toplumsal adet, ırk/etnik kimlik, engellilik, sosyal sınıf, toplumsal cinsiyet, politika ve cinsel yönelim) ders kitaplarında nasıl ele alındığının ve bunları kullanan öğretim elemanlarının deneyimlerinin ve bakış açılarının incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre çokkültürlülük ile ilgili Hazırlık sınıfı eğitim programında içerik bakımından öneriler sunulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına bu çalışma kapsamında cevap aranacaktır:

1. İngilizce hazırlık ders kitaplarında çokkültürlülük unsurları nasıl temsil edilmektedir?
2. Öğretim elemanlarının çokkültürlülük açısından hazırlık kitaplarına ilişkin görüşleri nelerdir?

Çalışmanın sadece bir ders kitabı incelemenin ötesinde öğreticilere ve öğrencilere kültürel çeşitlilik yönünde farkındalık kazandırabilecek bir yapıya sahip olduğuna inanılmaktadır. İngilizce hazırlık sınıfı eğitimi programında kullanılan ders kitaplarında çokkültürlülüğün önemini ve nasıl temsil edildiğinin anlaşılmasını sağlayacak olan bu çalışma, ders kitabını kullanan öğretim elemanlarında da kültürel kavramların aktarımı ile ilgili bir farkındalık oluşturabilir ve yabancı dil eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan kültür kavramı ders kitapları aracılığıyla öğrencilere farklı bakış açıları ile yansıtılabilir. Bu noktada çalışmanın alanyazına katkı getireceği düşünülmektedir. Bu düşünce çerçevesinde üzerinde araştırma yapılması düşünülen English File kitaplarının dağıtımını gerçekleştiren yayınevi ile görüşülmüş ve Türkiye’de yaklaşık 25 üniversitenin hazırlık sınıfında bu kitabın kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum da araştırmanın sonuçlarının daha çok kitleye ulaşabilmesi ve diğer kurumların da sonuçlardan yararlanabilmesi açısından önemli görülmüştür.

Yöntem

Araştırma Deseni

Amacı var olan belirli bir durumu aydınlatmak olan durum çalışması (case study) deseninin kullanıldığı bu çalışmada bütüncül tek duru deseninden yararlanılarak çokkültürlülük kavramıyla ilgili var olan durum incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, seçilen kitaplar ve kitapları kullanan öğretim elemanlarının görüşlerinin çokkültürlülük açısından incelenmesi olduğundan bu desenin kullanılması uygun görülmüştür.

Analiz Birimi ve Durum

Bu çalışmanın analiz birimini çokkültürlü eğitimin boyutları, durumu ise İngilizce hazırlık sınıfında, Elementary (Başlangıç), Pre-Intermediate (Orta Öncesi) ve Intermediate (Orta) düzeylerinde okutulmakta olan English File ders kitapları ve kitapları okutmakta olan öğretim elemanlarının görüşleri oluşturmaktadır.

English File ders kitapları Oxford Üniversitesi Yayınevi tarafından çeşitli ülkelerde İngilizce öğretimi için kullanılmak üzere hazırlanan ve Beginner düzeyinden Advanced (İleri) düzeyine kadar çeşitli dil seviyelerine yönelik yedi kitabı bulunan bir kitap serisidir. Bu çalışmada çalışma sadece Elementary (Başlangıç), Pre-Intermediate (Orta Öncesi), ve Intermediate (Orta) olmak üzere üç ders kitabı çokkültürlülük açısından incelenmektedir. Hazırlık sınıflarında sadece bazı sınıflarda uygulanan Intermediate Plus (Orta Artı) kitabı ise tüm sınıflarda uygulanmamış olmasından dolayı araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. İngilizcenin tüm dünyada yaygın bir şekilde kullanılan bir dil haline gelmesiyle farklı kültürlerden gelen birçok birey İngilizce aracılığıyla birbirleriyle iletişim kurmaya çalışmaktadır ve İngilizce eğitiminin gerçekleştirildiği eğitim ortamları da gittikçe daha çok farklı kültür unsurunu barındırmaya başlamıştır. Eğitim ortamlarında

öğretmenlerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için en önemli kaynak olan ders kitabının çokkültürlülük açısından incelenmesi bu yüzden önem taşımaktadır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği üniversitede hazırlık eğitimi yaklaşık 5 yıldır verilmekte olup, seçilen kitap son 4 yıldır kullanılmaktadır. Bu eğitimden yararlanan öğrenci sayısı 2016-2017 akademik yılında yaklaşık 1000'dir ve yaklaşık 150 öğrenci A2 dil düzeyinde hazırlık sınıfı eğitimine başlarken geri kalan 850 civarı öğrenci A1 dil düzeyinden başlayarak eğitim faaliyetlerini 1 yıl boyunca sürdürmüşlerdir. Hazırlık okulunda yaklaşık olarak 25 tam zamanlı öğretim elemanı ve buna ek olarak ders saat ücretli çalışan yaklaşık 15 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Bu öğretim elemanlarının hepsi araştırma kapsamında ele alınan English File ders kitabını kullanmışlardır.

Veri Toplama Araçları

Daha dar bir örneklem hakkında geniş çaplı ve derinlemesine betimleme yapma amacını benimseyen araştırmacılar nitel veri toplama teknikleri olan doküman inceleme ve görüşme tekniklerini kullanmışlardır. Neredeyse her araştırma için kaçınılmaz bir veri toplama tekniği olan doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsadığından bu araştırmada da ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bu amaçla, araştırma soruları ile yakından ilgili olan veri kaynağı olarak English File ders kitaplarının Elementary (Başlangıç), Pre-Intermediate (Orta Öncesi), ve Intermediate (Orta) düzeyleri belirlenmiştir. Şimdiye kadar hazırlık sınıfında yapılan çalışmalarda bu kitapların öğrenci başarısına etkisi ile öğrenci ve öğretim elemanı tutumlarına etkisi değerlendirilmiştir. Ancak öğrenci çeşitliliğinin artması ile birlikte farklı kültürlerden gelen öğrencilerin bir arada eğitim alma sürecinde bu kitapların çokkültürlülük açısından değerlendirilmesinin yapıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmacıya, zaman ve para tasarrufu anlamında katkıda bulunan doküman incelemesine ek olarak verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet eden ve araştırmanın geçerliğini önemli ölçüde arttıran görüşme yöntemi de bu çalışmada kullanılmıştır. Görüşmeye katılacak öğretim elemanları belirlenirken ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak görüşülecek öğretim elemanlarında son bir akademik yıl içinde bu ders kitaplarını kullanma koşulu aranmıştır.

Görüşme soruları hazırlanırken araştırmacıların deneyimleri ile bu alanda gerçekleştirilen çalışmalardan yararlanılmıştır. Sorular yarı-yapılandırılmış açık uçlu formda hazırlanmış ardından çokkültürlülük alanında uzun süredir çalışan ve yayınları olan eğitim bilimleri alanında uzman iki öğretim üyesi ve nitel araştırma alanında uzman bir öğretim üyesinden görüş alınarak düzenlenmiştir. Görüşme sorularının anlaşılabilirliğini ve etkililiğini tespit etmek amacıyla başka bir devlet üniversitesinde hazırlık okullarında görev yapan iki öğretim elemanı ile pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonucunda görüşme sorularında bazı değişikliklere gidilmiştir.

Katılımcılar

Görüşmeye katılan öğretim elemanlarının meslekteki deneyimleri ve kitabı kullanma deneyimleri farklılık göstermektedir. Tamamı kadın olan katılımcılar 28 ile 37 yaş aralığında olup en az öğretmenlik deneyimine sahip olan öğretim elemanı beş yıl, en

fazla öğretmenlik deneyimine sahip olan öğretim elemanı ise 15 yıllık mesleki deneyime sahiptir. Katılımcıların tamamının dört yıl ve daha fazla olmak üzere kitabı kullanma deneyimleri bulunmaktadır.

Veri Toplama Süreci

İki aşamadan oluşan veri toplama sürecinde birinci adımda İngilizce hazırlık kitapları araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Kitapların araştırmacılar tarafından incelenebilmesi amacıyla ele alınacak çokkültürlülük unsurları ilgili alanyazın incelenerek belirlenmiş ve seçilen her bir unsur için kitaplarda nelere bakılacağına dair bir ölçüt listesi oluşturulmuştur. Ölçüt listesi araştırmacılar tarafından ayrı ayrı ve birlikte incelenmiş ve gerekli uzlaşa sağlandıktan sonra kullanılmıştır. Seçilen çokkültürlülük unsurları toplumsal cinsiyet, din, toplumsal adet, cinsel yönelim, politika, sosyal sınıf, engellilik ve ırk/etnik kimliktir. Bu kapsamda araştırmacılar, kitapları belirlenen ölçütlere göre inceleyip elde edilen verileri karşılaştırarak anlam bütünlüğünü yakalamaya çalışmışlardır.

Veri toplamanın ikinci aşamasında ise ders kitaplarını okutmakta olan öğretim elemanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Görüşmeler yapılmadan önce araştırmacının gerçekleştirildiği üniversitenin Yabancı Diller Yüksekokulunda görev yapan 24 öğretim elemanına “Eğitimde Çokkültürlülük” adlı 90 dakikalık bir seminer alanın uzmanı bir öğretim üyesi tarafından yüksekokulun bir dersliğinde verilmiştir. Bu seminerin verilmesinin amaçlarından biri görüşmeler gerçekleştirilmeden önce öğretim elemanlarının çokkültürlülüğün ne anlama geldiği, nasıl ortaya çıktığı ve çeşitli boyutlarıyla ilgili farkındalık kazanmasıdır. Söz konusu seminerin ardından öğretim elemanlarına yapılacak çalışmayla ilgili bilgi verilmiş ve kendilerinin sürece nasıl dâhil olacakları aktarılmıştır. Gönüllülük esasına göre 8 öğretim elemanı yüz yüze görüşme yapılmasını kabul etmiştir ve görüşmeler 2017 yılının haziran ayında gerçekleşmiştir. Tüm görüşmeler katılımcıların izinleri alındıktan sonra ses kaydına alınmış ve toplam 135 dakika sürmüştür. Görüşmelerin hepsi hazırlık sınıflarının bulunduğu binada uygun koşullar sağlanarak yüz yüze ve başkalarının rahatsız etmeyeceği bir ortamda yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılarak tümdengelimci ve tümevarımcı yaklaşımlar benimsenmiştir. Kitaplar araştırmacılar tarafından bireysel olarak hem önceden belirlenmiş hem de süreç esnasında ortaya çıkan temalar doğrultusunda incelenmiş ve elde edilen veriler bir araya gelinerek karşılaştırılmıştır. Ardından doküman analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu da önceden belirlenen çokkültürlülük unsurlarıyla ilgili kitaplardan elde edilen verilere ilişkin bilgilerin sunulması ve gerekli örneklerin sağlanması şeklinde olmuştur. Öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen ses kayıtlarının deşifreleri ardından kodlamalar araştırmacılar tarafından önce tek tek daha sonra ise birlikte yapılmıştır. Kodlamalar sonunda veriler örgütlenerek önce alt temalara, sonra da ana temalara ulaşılmıştır.

Hem kitapların hem de öğretim elemanlarının görüşlerinin analizinde çokkültürlü eğitimin temelini oluşturan boyutlar dikkate alınarak tematik çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede kültür-dil ilişkisi, kültürel çeşitlilik, öğretimi destekleme, öğrenen tutumları ve öğretici-içerik etkileşimi temaları belirlenmiş ve bu temalar altında alt temalarla

ilerlenmiştir. Özellikle kültürel çeşitlilik teması altında çokkültürlülüğün iskeletini oluşturan boyutlar incelenmeye çalışılmıştır. Bunlar; tektipleştirme, toplumsal cinsiyet, diz/mezhep, engellilik, ırk/etnik köken, sosyo-ekonomik durum, siyasi yönelimler ve cinsel yönelimlerdir.

Geçerlik ve Güvenirlik Önlemleri

Nitel araştırmalarda verilerin geçerliğini sağlamak için, birden çok veri kaynağından aynı yönü içeren bilgi toplama yolu olarak bilinen çeşitleme (triangulation) stratejisi bu araştırmada kullanılarak geçerlik önlemleri alınmıştır. Bu stratejiyi kullanarak araştırmacılar veri üzerinde uzlaşma sağlamayı ya da karşıtlık olan durumlarda sebepleri açıklamayı amaçlamışlardır (Gall, Gall & Borg, 2010). Bu kapsamda araştırmacılar çokkültürlülük açısından incelenen kitabı kendi geliştirdikleri ölçüt listesi ile analiz etmeye ek olarak ders kitabını kullanan öğretim elemanlarının da görüşlerini almışlardır. Böylece Yin (1984, akt. Yıldırım & Şimşek, 2016)'in de savunduğu gibi durum çalışmasında veri toplarken, mümkün olduğu ölçüde birden fazla veri kaynağını ya da türünü kullanması amaçlanmıştır. Ders kitaplarını inceleyen araştırmacılar analizlerini tamamladıktan sonra elde ettikleri sonuçları karşılaştırmışlar ve sonuçların uyumlu olup olmadığını incelemiştirler. Kodlama denetimi (coding check) olarak bilinen bu yöntem değişik araştırmacıların nitel veriyi aynı kategorilere göre sınıflandırma güvenirliliğini belirlemektir (Gall, Gall & Borg, 2010).

Öğretim elemanlarının görüşlerinin alınabilmesi için görüşme formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Düzenlemelerden sonra başka bir üniversitede çalışan öğretim elemanları ile pilot çalışma olarak denenmiş ve gerekli görülen durumlarda sorularda küçük değişikliklere gidilmiştir. Pilot çalışma yapılmış olması da araştırmacının güvenirliliğine olumlu katkıda bulunmuştur.

Görüşmeye katılan öğretim elemanlarıyla kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve ses kayıtlarının sadece araştırmacılar tarafından bu çalışma sonuçları için kullanılacağı bilgisi paylaşılmıştır. Katılımcıların gerçek isimleri yerine K1, K2, K3 gibi kodlamalar yapılmış ve katılımcıların gizli tutulmasına yardımcı olarak araştırma etik ilkelerine uyulmuştur.

Araştırmacıların Rolü

Bu çalışmada yer alan araştırmacılardan ikisi English File ders kitabının uygulandığı hazırlık okulunda öğretim elemanı olarak çalışmaktadır. Araştırmacılarından biri ilgili kitabı son 1.5 yıldır, diğeri ise 4 yıldır derslerinde kullanmaktadır, bu yüzden kitabın içeriği konusunda deneyime sahiptirler. Üçüncü araştırmacı ise çokkültürlülük alanında uzun yıllardır çalışmalar gerçekleştirmiş ve çokkültürlülüğü öğretmen yeterlilikleri ve eğitim programları açısından incelemiştir. Araştırmacıların uyguladıkları ders kitabını incelemeleri ve çokkültürlülük unsurları hakkında teorik olarak bilgi sahibi olmaları verilerin analizine katkıda bulunacaktır. Ayrıca üç araştırmacı da çokkültürlülüğün çeşitli boyutlarının eğitim ortamlarında tanınmasını ve gerekli düzenlemelerin yapılmasını öngören bir görüşe sahip oldukları için çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim hakkında pozitif bir anlayışa sahiptirler.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular bütünleştirilerek sunulmuştur. Hem ders kitabı hem de öğretim elemanı görüşleri birbirlerini destekler nitelikte belirlenen temalar altında sunulmuştur. Araştırma bulguları sonucu oluşturan tematik çerçeve aşağıda sunulmuştur.

1. Kültür-dil ilişkisi
2. Kültürel çeşitlilik
 - 2.1. Tektipleştirme
 - 2.2. Toplumsal cinsiyet
 - 2.3. Din/Mezhep
 - 2.4. Engellilik
 - 2.5. Irk/Etnik köken
 - 2.6. Sosyal sınıf
 - 2.7. Siyasal yönelimler
 - 2.8. Cinsel yönelim
3. Öğretimi destekleme
4. Öğrenen tutumu
 - 4.1. Olumlu
 - 4.2. Olumsuz
 - 4.3. Öğrencilerin geçmiş deneyimleri
5. Öğretici-içerik etkileşimi
 - 5.1. Hazırlık
 - 5.2. Sınıf yönetimi

Her bir tema hem araştırmacıların ders kitabı incelemesi hem de ders kitabını okutmakta olan öğretim elemanlarının görüşleri doğrultusunda sunulmuştur.

1. Kültür-Dil İlişkisi

İncelenen ders kitabının kültürel öğelerle bezeli olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak çeşitli kültürler için sembollerin, özelliklerin ve yaşam tarzlarının gösterilmesi (Elementary, s.14, 20, 33, 51, 84; Pre-Intermediate, s.12, 52; Intermediate, s. 66, 69, 96, 97) verilebilir. Ancak akademik alanda yapılan tartışmalara paralel olarak öğretilen dilin kültürel çerçevesinden mi yoksa öğrenenin kültürel özellikleriyle mi sunulacağı tartışması bu kitapta da görülmektedir. Kitabın dil kültür ilişkisine önem vererek dil eğitimi için kültürden ayrı tutmayan bir yaklaşımla hazırlandığı görülmektedir. Bununla beraber, aşağıda *tektipleştirme* başlığı altında daha ayrıntılı olarak inceleneceği üzere kitapta genel olarak hedef dilin bir ağırlık taşıdığı görülmektedir. Dil ile kültürün birbirinden ayrılamayacağını, kültürün dil eğitiminden soyutlanamayacağını düşünen araştırmacılarla aynı yönde düşünen öğretim elemanları bu görüşlerini dil öğretiminde hem öğretilen dilin kültürünün hem de farklı kültürlerin öğretiminde yararlı olduğunu belirterek göstermişlerdir. Dil-kültür ilişkisini ayrılamaz bir bütün olarak gören ve öğretilen dilin kültürünün öğretimde yer alması gerektiğini düşünen öğretim elemanları bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Bir dilin zaten en önemli unsurlarından biri kültürdür. Dil ile kültürü birbirinden ayıramayacağımız için dil öğretirken mutlaka o dilin kültürünü de aktarmak gerekli. (K8)

...bir dil öğretirken kültürünü de onun içine katmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. (K1)

Ben de birçok hoca gibi dil öğretiminde kültürün ayrı olmaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü dili öğretirken kültürün parçalarını da öğretiyorsun. (K5)

Dil öğretiminde dil-kültür ilişkisinin bütünlüğüne değinen öğretim elemanları ayrıca farklı kültürlerin de işe koşulmasının önemli olduğunu sık sık ele almışlardır:

İngilizce sadece İngilizlere ait bir dil olmadığı için ya da Amerikalılara ait bir dil olmadığı için lingua franca [anlaşma dili] olarak geçtiği için birçok kültürü de arasında barındırıyor. Yani onun için mesela Hint İngilizcesi oluşuyor. Onların kültürünü anlatan İngilizce...Yani kültür olmadan dil olmuyor bence dil olmadan da kültürü veremiyoruz (K5)

Yabancı dil öğreniminde başka bir kültürü tanımak dilin en önemli parçası olduğunu düşünüyorum. Sadece öğrendiğimiz dilin kültürü değil de aslında bütün dünyadaki diğer insanlarla iletişim kurmak becerilerimizi arttıracığını düşünürsek farklı kültürleri tanımak onlarla iç içe yaşantılar oluşturmak bu anlamda önemli bence dil öğreniminde. (K6)

Kültür-dil ilişkisi teması altında açıklanabilecek bu durum öğrenilecek dilin kültürüyle ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmesinden kaynaklanarak o dilin konuşulduğu ülkelerdeki kültür unsurlarının da yabancı dil öğrenen öğrencilere aktarılacak istenmesi sebebi olarak düşünülebilir.

2. Kültürel çeşitlilik

Bu tema kendi içinde alt temalarla ele alınmıştır. Bunlar; tektipleştirme, toplumsal cinsiyet, din/mezhep, engellilik, ırk/etnik köken, sosyal sınıf, siyasal yönelimler ve cinsel yönelimlerdir.

2.1. Tektipleştirme

English File ders kitapları incelendiğinde öğretilen dilin kültürü (hedef kültür) ile ilgili örneklere kitapların tümünde çok sıklıkla rastlandığı görülmekte, bu durum öğretim elemanlarının çoğunun görüşlerinde de kitapların dili kullanan farklı kültürleri değil, hedef kültür odaklı olduğu yönünde yer almaktadır.

İngilizce dünya üzerinde toplam 53 ülkede resmi dil olarak konuşulmakta olmasına karşın kitaptaki kültürel öğelere bakıldığında farklı ülkelere çok az yer verilmekte ve hedef kültür olarak İngiliz-Amerikan ağırlıklı bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Araştırmacılar tektipleştirme ile ilgili örnekleri incelediklerinde kitapta hedef kültürle ilgili 48 örneğe rastlamışlardır. Kitapta hedef kültüre ait tektipleştirme örneklerine birçok yerde rastlanmakla beraber bu örneklerden en çarpıcılarının her üniteye yer alan şarkıların hedef kültürlerden seçilmeleri, kitapta sık sık ele alınan ve onların aracılığıyla kültür karşılaştırmaları yapılan Rob ve Jenny karakterlerinin İngiliz ve Amerikan olmaları söylenebilir. Hedef kültürle ilgili örnekler o kültürdeki tanınmış kişileri ve yerleri tanıtmaya, yaşam tarzlarını anlatmaya, dil farklılıklarını gösterme, kültürel sembollerin tanıtılması ve o kültürlerde kabul edilen davranış biçimlerini yansıtmaya şeklindedir, bu nedenle kitabın belli bir kültürü yansıttığı ve tanıtmaya çalıştığı fazlasıyla açıktır. Bu durumu değerlendiren öğretim elemanlarından bir tanesi hariç diğerleri hedef kültür ağırlıklı bir tektipleştirme olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Kitabın tektipleştirme yapmadığını ve farklı

kültürleri içerme konusunda düzeltmelerin yapıldığını belirten bir öğretim elemanı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

...sanırım bu çok kültürlülük yönünde çalışmaların artmasıyla da yıllar içinde hani kitabın farklı versiyonları da çıktı çünkü. Düzeltme yönüne gidildi. Yıllar içinde git gide daha da güzelleşti farklı kültürlere yer verme açısından çokkültürlülük açısından ve gerçekten farkındalık yarattığını düşünüyorum. Derste 1 yıl boyunca bu kitabı okuyan öğrenci fikir edinebiliyor farklı kültürler hakkında farklı etnik kökenler hakkında yine kadın erkek eşitliği hakkında fikir edinebiliyor (K6)

Ancak diğer öğretim elemanları kitabın hedef kültür odaklı olma yönünde görüş bildirmişlerdir:

Başka ülkelerin kültürleri kitap içerisinde yer almıyor. O kitabın en büyük eksikliği diye düşünüyorum. Çünkü dediğim gibi çok fazla ülkede okutulduğu için ona göre bir düzenleme yapılması gerektiğini düşünüyorum. Öğrenciyi daha motive eder diye düşünüyorum. (K7)

Hedef kültürle ilgili kültürel öğeler incelendiğinde araştırmacılar bunların 11 tanesinin Amerikan kültürüne, 40 tanesinin de İngiliz kültürüne ait olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Oxford Üniversitesi yayını olan kitapta İngiliz kültürünün zleri ağır basaktadır. Hedef kültür içinde de İngiliz kültürünün ağırlıklı olması durumu sık sık öğretim elemanları tarafından da dile getirilmiştir:

Evet, farklı kültürler var farklı ülkelerin kültürlerinden bahsediliyor ama sonuçta öne çıkarılan bir kültür var hedef kültür bence British [İngiliz] burada Amerikan da değil o öne çıkarılıyor. (K1)

Çok fazla kültürle alakalı şey hani İngiltere ile ilgili şey var daha çok onların ne diyeyim tarihi gezilecek görülecek yerler falan hani onları çok fazla sunuyorlar. Sanki reklamını yapıyor gibi geliyor bana, bak İngiltere'ye gel, bunları da gör, bunu yemeden gitme gibi. Ama tabii ki öğrenmesi de gerekiyor onları. (K3)

Ayrıca hedef kültürde yer alan alt kültürlerin de kitaplarda pek temsil edilmediği görülmektedir. İskoçya ile ilgili bilgilerin yer aldığı birkaç örnek haricinde (Elementary, s.7, 67; Pre-Intermediate s.45) hem Birleşik Krallık hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan alt kültürler çok fazla yer almamış ve çokkültürlü bir toplum yapısına sahip olan bu ülkeler homojen bir yapıymış gibi gösterilmiştir. Öğretim elemanlarından bazıları da bu durumu eleştirmekte ve bu konuda kitaplarda düzeltmelerin yapılması önerisini sunmaktadır:

Sadece biz etnik köken deyince Afrikan, Amerikan, beyazlar geliyor ama başka kökenden bence bu değil. Meksikalılar olabilir, Meksikalı Amerikan olabilir atıyorum Chinese [Çinli] Amerikan olabilir Chinese English [Çinli İngiliz] olabilir bunlar da var mesela. İngiltere'de yaşayan bir Japon olabilir. Yani bunlar eğer kültürel bir öğeden bahsedeceksek bunlar da bir kültürel öğe göz önünde bulundurulmalı. (K5)

Tektipleştirme ile ilgili araştırmacılarının incelemeleri ve öğretim elemanlarının görüşleri ele alındığında, hedef kültüre ait öğelerin kitaplara hâkim olduğu ancak hedef kültürlerin de eşit oranlarda temsil edilmediği ve hedef kültürlerdeki alt kültürlerin yeterince yer almadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet

English File ders kitapları, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında araştırmacılar ve öğretim elemanları tarafından değerlendirildiğinde, kitabın hem toplumda hakim olan cinsiyet rollerine uyumlu örneklere, hem de cinsiyet rolleriyle ilgili kalıplaşmış fikirleri değiştirmeye yönelik örneklere sahip olduğunu söylemek mümkündür, bu yüzden

toplumsal cinsiyet açısından kitabın dengeli bir tutumda olduğu ve iki türlü ele alındığı söylenebilir.

Cinsiyet rollerini toplumda var olduğu şekliyle ele alan örneklere kitapta sık sık rastlanmaktadır. Resimlerde bebekle ilgilenen kişinin kadın olması (Elementary, s.38); film izleme sonrası ağlayan bir kadın ile futbol oynayan bir erkeğin resimlerine yer verilmesi (Elementary, s.55); kadının evi süpürürken ve yemek yaparken tasvir edilmesi (Elementary, s.102; Intermediate, s.68); kadının ev temizliği yaparken, erkeğin kanepede uzanıp TV izlerken gösterilmesi (Pre-intermediate, s.33); kadının alışveriş yapması nedeniyle eşiyile problemler yaşamasının ele alınması (Intermediate, s.16); evlenme teklifinin erkek tarafından dizlerinin üstünde tasvir edilmesi (Intermediate, s.93) gibi birçok örnek kadın ve erkek rollerinin toplumun genel algısını yansıttığını göstermektedir. Kitaptaki bu tutuma benzer görüş belirten bazı öğretim elemanları da görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

... Bazen gelenekselliğe de çok yaklaşıyor. İşte bazı örneklerde, kız bir erkek arkadaş arıyor kendine ya da işte evlenme eğilimi... British [İngiliz] erkekleri için, erkek kadın konusu gündeme gelmişken, öyle bir okuma parçası var işte... Oturuyormuş TV karşısına, eline kumandayı veriyormuşsun. (K2)

Bununla beraber, kitaplarda cinsel rollerle ilgili olarak farklı rol modellerin de sunulduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna örnek olarak, resimlerde erkeğin yemek yaparken, evi süpürürken ya da ev temizliği yaparken tasvir edilmesiyle beraber kadının jimnastik yaparken ve kitap okurken tasvir edilmesi (Elementary, s.47; Intermediate, s.7; Intermediate, s.68); birçok erkeğin bebekleriyle ilgilendiğiyle ilgili paylaşımlar ve bir babanın çocuk bakımıyla ilgili yazdığı kitap hakkında bilgi verilmesi (Elementary, s.84; Intermediate, s.30; Intermediate, s.30-31); kitapta sıkça yer alan videolardaki karakterlerden kadının erkekten iş yerinde daha üst bir konumda çalışmasının gösterilmesi ve erkeğe göre daha disiplinli olarak tasvir edilmesi; toplumdaki algının aksine sadece kadınların değil, erkeklerin de dedikodu yaptığına dair fotoğraf ve metinlerin yer alması (Pre-Intermediate, s.94; Intermediate, s.28-29) gibi çarpıcı örnekler toplumda kadın ve erkek rolleriyle ilgili genel inanın aksine bireylerin farklı rollerde de bulunabileceği algısı yaratmaktadır. Öğretim elemanlarının da çoğunluğu (f=6) kitabın bu yönüne dikkat çekerek önyargıları kırma açısından farklı örnekler sunduğuna dair görüşler belirtmişlerdir:

Kadın erkek rolleri, yani çok şey değil böyle, kadınlar sadece ev hanımıdır, dışarıda çalışmaz gibi bir şey yok. Practical English bölümünde mesela bir yönetici kadındı, ondan sonra o daha alt düzeyde bir şey yapar gibi bir şey gösterilmemiş. Mesela bazı parçalar var, kadınlar dedikodu yapar erkekler yapmaz, kadınlar çok konuşur. O konularda da şey var aslında, öyle değil erkekler de konuşur. O kalıplaşmış fikirleri yıkmaya çalışan okuma parçaları var. Kalıplaştırmaya çalışan değil de onları yıkmaya ya da tekrardan düşünmeye zorlayan çocukları, güzel bence. (K3)

... kitapta kadın hakları mesela şurada 7A'da, Intermediate, bir annenin çocuk yetiştirmedeki rolünden bahsediliyor. Bu da kadınların da erkeklerle eşit derecede role sahip olabileceğini göstermesi açısından bence güzel bir örnek. Bunun dışında çalışan kadınlar var. Sosyal hayatta öne çıkan gösterilere katılan, bunun için dedesinin mirasından faydalanamayan bir kız vardı mesela Fransa'da onu hatırlıyorum. Bu da güzel bir örnek. Yani erkeklerin zaten toplumda ön planda olduğu bir gerçek çalışma hayatında sosyal hayatta olsun. Ama kadınların da eşit derecede önemi olduğunu vurgulaması English File'da çok güzel bir özellik bence. (K6)

Yukarıda örneklerle ele alınan kitap analizi ve öğretim elemanı görüşleri değerlendirildiğinde, kitapta kadın ve erkeğin geleneksel rollerde tasvir edildiği bazı örnekler mevcut olsa da kullanılan görseller ve metinlerde genel olarak bu rollerden

bağımsız, kadın ve erkek eşit olarak gösterilmekte, hatta kadın ve erkekler hakkındaki kalıplaşmış düşünceleri yıkmaya yönelik örnekler sık sık ele alınmaktadır. Bu durumun kitap analizi ve öğretim elemanı görüşlerinde paralellik gösterdiği görülmekte ve kitaplarda toplumsal cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olmasından dolayı kitapların bu konuda özenli hazırlandığı düşünülmektedir.

2.3. Din/Mezhep

Din ve mezhep açısından English File ders kitapları incelendiğinde sayıca az olmakla beraber genel olarak Hristiyanlık dini ile ilgili bazı unsurlara yer verildiği görülmektedir. Bu durum üç öğretim elemanı hariç diğerleri tarafından da desteklenmiştir. Paskalya, Noel gibi dini festivallerden bahsedilmesi (Elementary s.47), kilise isimleri ve Hristiyanlık mezheplerine dair (Katolik, Protestan) isimlerin yer alması (Elementary, s.53, 64; Intermediate, s.55) kitaptaki din ve mezheple ilgili ulaşılan verilere örnek verilebilir. Bu temayla ilgili görüş bildiren öğretim elemanları da (f=5) kitaplarda dini öğelerin çok sınırlı olduğundan ve sadece festival gibi durumların örneklendirildiğinden bahsetmiştir:

...Din konusunda çok fazla öge yok ama ara sıra yılbaşı, Noel onlarla ilgili küçük küçük örneklerin olduğu olmuştur. Ama çok da fazla öne çıkmıyor. Hristiyanlık, Müslümanlık gibi ayrı ayrı şekilde. (K6)

Bir öğretim elemanı da kitaplarda dini unsurların sadece Hristiyanlık diniyle sınırlı kalmaması gerektiğiyle ilgili şöyle bir öneride bulunmuştur:

...Farklı dinlerin de işlendiği bir bölüm olabilir, burada hiçbiri yoktu gerçi Hristiyanlık İslamiyet ben hatırlamıyorum ama karşılaştırmalı bir şey olamaz mı olabilir. (K1)

Din/mezhep alt teması altında kitaplar değerlendirildiğinde araştırmacıların bulguları ile öğretim elemanlarının görüşleri paralellik göstermektedir. Her ne kadar din/mezhep ögesiyle ilgili sınırlı sayıda veriye ulaşılsa da bunun daha çok Hristiyanlık diniyle ilgili olduğu ya da kültürel unsurlarla iç içe sunulduğu görülmektedir.

2.4. Engellilik

Kitaplar engellilik alt teması bağlamında incelendiğinde bu konuya hemen hemen hiç değinilmediği, sadece birkaç örnekte engelli insanlara yer verildiği bulgusuna ulaşılmaktadır, bu durum da toplumda büyük oranlarda yer alsalar dahi engelli bireylerin kitaplarda yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Örneğin, kitapta yer alan fotoğrafların birinde engelli bir kadının sandalyesini süren bir kız çocuğu gösterilmekte ve dinleme metninde de bazı ergenlerin sorumlu bireyler oldukları ve hasta/engelli aile bireyleri için çalıştıkları anlatılmaktadır (Elementary, s.29). Ancak bu durum engelli kişilerin yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Öğretim elemanları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler de bu görüşü destekler niteliktedir. Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu (f=5) kitaplarda engellilik durumu ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadığını belirtmişlerdir:

O hiç yok, engelli olmakla ilgili yani bir tane bile rastlamadım. Sadece bir dinleme parçası vardı. Orada bazı çocuklar şeye bakıyordu engelli anneleri ya da hastalığı olan ebeveynleri var, onlara bakarken yaşadıkları zorlukları paylaştıkları bir parça vardı. Bir tek orada aklımda kalmış ama resimlerde ben hiç engelli kimseyi görmüyorum herkes gayet sağlıklı yakışıklı güzel kişiler. Şey de yok mesela, çok rastlamadım resimlerde kilolu birilerine. (K3)

Kitapların engellilik alt temasında birkaç örnek sunduğu ancak bu durumun çokkültürlülük açısından farkındalık yaratma konusunda yetersiz olduğunun hem araştırmacılar hem de öğretim elemanları tarafından altı çizilmiştir.

2.5. Irk/Etnik Köken

Irk/etnik köken alt teması açısından kitaplar incelendiğinde çok fazla oranda olmamakla beraber kitapta farklı ırk ve etnik gruplara yer verildiği görülmekte ve bu durum bazı öğretim elemanları tarafından da yeterli görülmeyle beraber kitabın ırk/etnik grup temsili açısından yetersiz olduğunu düşünen öğretim elemanı görüşlerine de rastlanmıştır.

Araştırmacılar kitabı incelediklerinde çok sayıda olmamakla beraber siyahi ırka ait görsellerin, okuma ya da dinleme metinlerinin yer aldığı (Elementary, s.14, 37, 68, 100, 106; Pre-Intermediate, s.72, 74; Intermediate, 18, 32, 33, 68) ancak beyaz ırkın baskın olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Öğretim elemanları tarafından da desteklenen bu veri şu şekilde ifade edilmiştir:

...ama baskın olarak bence beyazlar. Yani bir İspanyol olabilir, İspanyol kökenli Meksikan olabilir bunlar çok fazla yok açıkçası... (K5)

...Bir ırk ayrımı yapılmıyor tabi ki ama bunlar çok farklı ülkelerde okutulan kitaplar. Daha farklı ülkelerden belki orda roller olmalı modeller olmalı diye düşünüyorum. (K7)

Diğer kültürlere ve etnik kökenlere ait bilgilerin de sıklıkla paylaşılması (Elementary, s.4, 5, 6, 28, 29, 30, 33, 39, 48, 49, 51, 56, 68, 74, 76, 78, 84, 112, 118; Pre-Intermediate, s.72; Intermediate, s. 70, 85, 118) kitabın görseller ve metinler açısından zenginleşmesini sağlamıştır; bu durumun da öğrencilerin ve öğretim elemanlarının ilgi ve isteklerini artırdığı düşünülmektedir. Bu paylaşımlara örnek olarak Çinli bir annenin çocuk yetiştirme yaklaşımı, değişik ülkelerden sanatçıların tanıtıldığı bölümler, çeşitli ülkelere ait yemeklerin gösterilmesi verilebilir. Ancak kitaplarda farklı etnik kökenlerle ilgili pek bir bulguya rastlanmadığını belirten öğretim elemanları kitapların bu açıdan yetersiz olduğunu öne sürmektedir.

...ama kitapta yok diye bunları göz ardı etmenin doğru olduğunu düşünmüyorum çünkü göz ardı edilecek şeyler değil. Bazen ... kitap dışında farklı metinler verdiğim olmuştur sınıfa orda da mesela farklı kültürel yapılar yaşam tarzıyla ilgiliydi sanırım ... (K1)

...Yok direk İngiliz. Ben öyle algıladım bilmiyorum kaçırılmış olabilirim bir şeyler ama direk İngiliz görüyorum ben bu kitapta ... Irkçı bir şey görmüyorum ama kitabın içinde çok siyah insan da görmüyorum ... (K2)

Araştırmacılar tarafından yapılan incelemelerde kitaplarda farklı ırk/etnik kökenlere ait birçok veriye rastlanmasına rağmen üç öğretim elemanı kitaplarda çok sınırlı sayıda birkaç ırka/etnik kökene ait öğelere değinildiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, diğer üç öğretim elemanı da baskın bir ırkın kitaplarda her alanda hâkim olduğunu diğerlerinin ise hiçbir şekilde temsil edilmediğini dile getirmişlerdir. Bu bulgular kitabın farklı ırk ve etnik gruplardan örnekler içermeye çalışan bir çaba gösterdiğini ancak bunda yetersiz kaldığını göstermektedir.

2.6. Sosyal Sınıf

Kitaplar sosyal sınıf açısından incelendiğinde kitaplarda üst ve orta sosyo-ekonomik düzeyde bireylerin çoğunlukla yer almasına karşın bazı kısımlarda alt sosyo-

ekonomik düzeyde insanların da hayatlarına dair paylaşımlarda bulunduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarından iki tanesi bu konuyla ilgili görüş belirtmezken, dört tanesi kitabın bu konuda dengeli olduğunu ve herhangi bir ayrıma rastlamadıklarını, iki tanesi de üst sosyal sınıfa ağırlık vermesi dolayısıyla ayrımcılığın olduğuna dair görüş belirtmişlerdir.

Araştırmacılar kitabı incelediklerinde toplumda tanınmış ya da zengin kişilerin ve orta sınıf kişilerin hikâyelerinin ve yaşam tarzlarının daha çok tanıtıldığına rastlamışlardır. Bu duruma en çarpıcı örnekler üst sosyal statüye sahip kişilere tasarımlar yapan modacı tanıtımı (Pre-Intermediate, s.30) ve villa tarzı evlerde yaşayan kişilerle ilgili paylaşımlardır (Elementary, s.54, 60, 62). Öğretim elemanları da kitabın üst sosyal statüyü öne çıkarması ile ilgili yorumlarda bulunmuşlardır:

Sosyal sınıf olarak öyle herkes orta direk yani nasıl diyeyim çok alt tabakadan insanlar ya da onların yaşadıkları zorluklar tarzında bir şeylere değinilmemiş, işte işsizliktir, okula gidememe problemidir, maddi nedenlerden dolayı, çocukların yaşadığı falan bu tip şeyler yok. Herkes güzel işte okuluna gidiyor istediğini yiyor, giyiyor, içiyor. Hatta özel okullara gidiyor, ...piyano kursları alıyor falan bunlar normal gibi geliyor ama bunlara çok rahat sahip olamayan insanlar için bunlar biraz üst sınıf gibi görülebilir. Bazı şeylere erişemeyen kişilerin olabileceğini göz önünde bulundurmuyor gibi. (K3)

Araştırmacılar kitabı alt sosyo-ekonomik statüye sahip ve farklı yaşam tarzlarına sahip bireyler açısından incelediklerinde ise sayıca çok olmamakla beraber bazı bulgulara ulaşmışlardır. Bunlara örnek olarak Venezuela'da fakir müzisyenlerin tanıtılması (Elementary, s.49); aristokrat aileden bir genç kızın siyasi olaylara karışması (Pre-Intermediate s. 15); okuma yazma bilmeyen bir kişinin milyoner olma hikâyesi (Intermediate, s.17) ve ikramiyeden para kazanan bir ailenin hayatında meydana gelen değişiklikler verilebilir (Intermediate, s.23):

...daha alt sınıfa ait ekonomik durum olarak alt sınıfa ait şeyler vardı hatırladığım kadarıyla. Afrikalı çocuklar vardı diyelim mesela. (K8)

...Her türlü günlük insanlardan da hikâyeler anlatıyor, ünlülerden de anlatıyor. Yani her türlü hikâye var. Bunu öğrencilerimiz de hiç rahatsız olup da aa böyle bir şey varmış. Mesela sayfa 61'de Susan Boyle'ın bizim günlük hayatta karşılaştığımız insanın meşhur olması gibi bence o bakımdan çocuklara da gerçekçi olması açısından güzel. O konuda ben bir sorun olduğunu düşünmüyorum açıkçası. (K5)

Sosyal sınıf açısından kitap genel olarak üst sınıf (Kraliyet ailesi, soylu aileler, zengin ünlüler) ya da orta sınıfa (öğretmen, beyaz yakalılar, mühendis gibi) dair örnekler sunsa da alt sosyo-ekonomik seviyelerde insan gruplarının yaşamları ile ilgili de örneğe az sayıda rastlanmaktadır. Bu durum kitapta sosyal sınıf ele alınırken bazı sınıfların (üst-orta) daha çok temsil edilmesi yönünde olmuştur.

2.7. Siyasal Yönelimler

Araştırmacılar tarafından incelenen kitaplarda siyasal yönelimler alt teması altında pek bir veriye rastlanmamıştır. Ele alınan bazı okuma ya da dinleme metinlerinde Kraliyet ailesine (Elementary, s.52, Pre-Intermediate, s.30) ya da Obama gibi bilinen politik figürlere (Pre-Intermediate, s.14) ait bilgilere ulaşılmıştır. Pre-Intermediate kitabındaki (s.15) Fransa'da aristokrat bir ailede doğmuş bir kadının asi ve isyankâr olmasıyla ilgili okuma metni ve aristokrat dedenin kızı komünist olduğu düşüncesiyle mirasından mahrum etmesi de siyasal yönelimlerin dikkat çektiği bir bölümdür denilebilir. Araştırmacılarla

benzer görüşleri savunan öğretim elemanları (f=3) da kitaplarda siyasal ya da politik öğelere pek değinilmediğini belirtmişlerdir:

Kaçınılan durumlar olduğu için ben öyle politika gibi bir şey göremiyorum. (K2)

Siyasetle ilgili çok aşırı bir şey göremedim, sadece Obama ile ilgili bir parça vardı. O da siyasi boyuttan değil de daha çok insanların duyguları üzerinden anlatmıştı, hissettikleri duygular üzerine yoğunlaşıyor sevdikleri bir kişinin. Çok siyasi bir şey olduğunu sanmıyorum... (K3)

Politikaya girmiyor diye düşünüyorum. Şeyden bahsetmişti mesela en son hatırladığım kraliyet ailesinden bahsediyordu bir üitede. Oradaki kraliyetin işleyişiyle ilgili bilgi verme ama daha çok politik olaylara girmek değil de işte prensin yapması gerekenler sorumlulukları kaç yıldır başta olduğu ve İngiltere tarihindeki yeri gibi şeyler. Daha çok yoruma dayalı şeyler sunmuyor sadece bilgilendirme bazlı ... (K4)

Bununla birlikte, diğer beş öğretim elemanı bu konuda hiç görüş bildirmemişlerdir.

2.8. Cinsel Yönelim

Kitaplar cinsel yönelim bağlamında incelendiğinde bu alt temayla ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Benzer şekilde, öğretim elemanları da kitaplarda bu alt tema ile ilgili örneklere rastlamadıklarını ifade etmektedir. Bunun gerekçesi olarak da cinsel yönelime ait öğelerin sınıf ortamında ele alınmasının riskli ve öğretim elemanları tarafından derslerde kaçınılması gereken bir konu olması yönünde görüşler paylaşılmıştır:

...hiç öyle bir şey görmedim. Bence de yaynevleri bunun şeyini almak istemezler. Yani tehlikeli bir konu olarak görüldüğünü düşünüyorum. Özellikle sınıflarda, bunun tartışmaya açıldıktan sonra öğretmenin ne yapacağını, nasıl bir yönlendirme yapacağını, çocuklardan nasıl bir tepki geleceğini düşünerekten ben yaynevlerinin onu göze alabileceğini çok düşünüyorum açıkçası. (K5)

Bir öğretim elemanı da cinsel yönelimi kültürel farklılıklar açısından ele alarak farklı tercihlerle ilgili şu görüşü belirtmiştir:

...Homoseksüellikle ilgili bir şey yok, onu koymazlar zaten belki bu kitabı Fransa için yapmış olsalardı öyle bir şey olabilirdi belki ama bu kitapları hazırlarken de belli bölgeler için hazırlıyorlar. Bu bildiğim kadarıyla Orta Doğu için hazırlanan bir kitap. Çünkü buna özen gösteriyor kitap şirketleri English File'ı Avusturya için hazırlarsa farklı şeyler koyabilir bence belki homoseksüelliği dâhil edebilir. Ama bu kitaba onu dâhil etmeyi düşünseler bile etmemişlerdir diye düşünüyorum. Çünkü sonuçta Müslüman bir ülke burası ve öyle şeyleri kaldıramıyoruz. Bilerek, dikkat ederek öyle bir şeyi koymamışlardır o yüzden homoseksüellikle ilgili bir şey yoktur bence. (K3)

Kitapların analizinde elde edilen veriler ile öğretim elemanlarının görüşleri cinsel yönelim alt temasına yönelik kitaplarda hiçbir veriye rastlanılmaması yönünde benzerdir. Öğretim elemanları tarafından bu konunun toplumsal yapıya ters olmasının yanı sıra sınıf ortamında ele alınmasının sakıncalı olduğu yönünde görüş bildirilmiştir.

3. Öğretimi Destekleme

Kitaplar çokkültürlülük açısından genel olarak değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet ve ırk/etnik köken gibi boyutların yukarıdaki başlıklarda belirtilen verileri göz önüne alındığında derslerde öğretimi destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Engellilik, siyasal yönelimler, gibi kitaplarda oldukça sınırlı bir şekilde ele alınan ya da cinsel yönelim gibi hiç yer almayan boyutlar da öğretimi destekleme teması altında incelendiğinde yetersizlikler göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, araştırmada yer alan tüm öğretim elemanları kitaplarda çokkültürlülük öğelerinin yer almasının öğretimi destekleme

açısından önemli ve gerekli olduğunu dile getirmektedir; ancak, English File kitaplarının çokkültürlülük açısından yeterli olma durumuyla ilgili farklı görüşler belirtilmektedir.

Bazı öğretim elemanları, öğretmen kılavuz kitaplarında öğretmenlere kültürel ipuçları, bilgiler ya da ekstra materyaller sunulması açısından kitaplardan faydalandıklarını belirtmektedir. Kitapların öğretimi destekleme konusunda yetersiz olduğunu düşünen öğretim elemanları da bu eksikliği gidermek amacıyla bazı önerilerde bulunmuşlardır:

...kitaplardaki kültür aktarım ve kültürü nasıl işlediği çok çok önemli ve yetersiz olduğunu düşünüyorum ve yetersiz olduğu için öğrencilerin sürekli film izlemelerini ya da onların kültürlerine daha yakın olacak aktiviteler içinde bulunmalarını ders dışında öneriyorum. (K7)

Kitap analizinden elde edilen veriler kitabın toplumsal cinsiyet, ırk/etnik köken gibi bazı boyutlarda çokkültürlülük açısından öğretimi desteklediğini göstermekle beraber, öğretim elemanı görüşleri kitabın yerel kültürle köprü kurmada aldığı rol açısından öğretimi destekleme konusunda bazı eksikliklerinin olduğu yönündedir.

4. Öğrenen Tutumu

Kitapta yer alan kültürel öğelerin öğrenenler üzerindeki etkileri üzerine görüş bildiren öğretim elemanları bunları olumlu ve olumsuz yönler olarak dile getirmişler ve öğrencilerin geçmiş deneyimlerinin de kültürel öğelerin içeriğe katılmasında önemli role sahip olduğundan bahsetmişlerdir. Kitapların analizi sonucunda ortaya çıkan dil eğitimi kitaplarında hedef kültürün mü yoksa yerel kültürün mü ağırlıklı olması gerektiği sorunu öğretim elemanları öğrenci tutumlarını ele alırken de ortaya çıkmıştır.

4.1. Olumlu

Öğretim elemanları ile yapılan görüşmelerde öğrencilerin farklı kültürlerin yanı sıra kendi kültürleri ile ilgili öğelerle karşılaşmasının onların ilgilerini canlı tuttuğu ve öğrenme güdülerini artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır:

...Mesela kitabın birinde şey var arkada yazı bölümünde Kayseri anlatılmış bildiğiniz Kayseri şehri anlatılmış orda öğrencilerin bir şehri tanıtmaları isteniyor o da örnekte bu öğrencilerin o kadar hoşlarına gitti ki Kayseri resmini gördüler aşırı sevindiler böyle. (K2)

Kitaplarda hedef kültür ile ilgili öğelerin sunulmasının öğrencilerin ilgili ve istekli olma düzeylerinin yanı sıra öğretim elemanlarının motivasyonu da ilgili olduğunu belirten öğretim elemanları görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

...8 yıldır kullanmama rağmen hani sıkılmaya başlasam da bu yönünü çok seviyorum ve çok keyifle derslerde yer veriyorum. Öğrenciler de aynı görüşte oluyor genelde. (K6)

Çocuklar o kültürel öğelerle alakalı özellikle üniteler geldiğinde a böyle bir şey varmış deyip de mesela bu kitabın ekstra materyallerini de götürdüm derse onlar da baya etkili oluyor. Bence güzel. O konuda bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum. ... Gelen öğrenciler de bence çok açık görüşlü o konuda ... (K5)

4.2. Olumsuz

Bazı durumlarda kültürel öğelerin tek taraflı ele alınması o kültürün dayatılmaya çalışılması gibi bir anlam yaratabileceğinden öğrenciler üzerinde negatif etkiye neden olmaktadır. Bu görüşü savunan öğretim elemanları şunu belirtmişlerdir:

Öğrenciler bu kitaba baktıklarında bazen ben öğrencilerden şöyle bir tepki alıyorum, hocam hep British [İngiliz] kültürü bize hep bir kültür dayatılıyor diyorlar. (K1)

Bu şekilde düşünen öğretim elemanlarına ek olarak bazı kelimelerin, yapıların ya da olguların kültüre özgü olduğunu savunan ve bunun anlaşılmasının öğrenciler açısından çok zor olduğundan bahseden öğretim elemanları da vardır. Bu nedenle de öğrencilerde negatif bir algının oluştuğunu öne sürmüşlerdir:

...sözlükten sonra bile anlayamadılar o kadar kültür farkı var ki çünkü bize çok çok uzak bir anlayış olduğu için mesela çok zor oldu kavramaları... Türkiye ile ilgili çok az var böyle göndermeler konuşanlar falan ama yani öğrenmeyi biraz daha kolaylaştırabilirdi çünkü insan kendisine yakın olan şeylerden daha kolay bir şeyler alıyor gibi. Yaşayarak öğrenme diyoruz ya hani. Olurdu iyi olurdu açıkçası. (K2)

Öğrencinin kendi kültürüne ait öğelerin kitaplarda yeterince yer almadığını ifade eden öğretim elemanları bu durumu öğrencilerin düşük motivasyonu ile ilişkilendirmiştir:

...Şöyle, biraz daha fazla olabilir bence, öğrencinin belki kendinden bir şey bulması o kitapta onun için daha motive edici olabilir, belki konuşacak daha çok şeyi olur.... Biraz oranı artırılsa belki öğrencinin motivasyonunu artırır. (K3)

...Farklı bir şey açıyor bazı öğrencilerin ilgi alanlarına daha hitap ediyor farklı kültürlerle ilgilenen öğrenci oluyor gerçekten motivasyonu sağlıyor kitap tabi ki önemli bir etken temelde kitapla gidiyoruz ama kitap böyle bir şeyi öne sürmüyor diye bırakmanın da hiç katmamanın doğru olduğunu düşünmüyorum. (K1)

Kitabın çokkültürlülük yönünden öğrenenler üzerindeki etkilerine bakıldığında öğretim elemanlarının hem olumlu hem olumsuz olarak iki şekilde etkili olduğundan bahsettikleri görülmektedir. Öğrenciler üzerinde görülen olumlu etkiler kitabın farklılıkları ve yerel kültürü içerdiğinde daha çok olmasıyla ilgili ilişkilendirilirken, olumsuz etkiler ise hedef kültürün dayatılmasıyla ve kültürel öğelerle ilgili bilgi eksikliğinden ve kültür farklılıklarından kaynaklanmasıyla ilgili olarak açıklanmıştır.

4.3. Öğrencilerin Geçmiş Deneyimleri

Öğrencilerin geçmiş deneyimleri tutumlarını doğrudan etkilemektedir. Bu durumda öğretim elemanlarının öğrencilerin deneyimlerine ait çok farklı gözlemleri olduğu söylenebilir. Öğrencileri kültürel anlamda olumlu deneyimlere sahip öğretim elemanları, sınıflarında daha güdülenmiş daha istekli bir öğrenci grubu olduğunu ifade etmiştir:

...sınıflarımızda başka ülkeleri çok araştırıp onların sistemlerini çok bilen ilgilenen öğrenciler oluyor ve bazen çok ilgilerini çekebiliyor farklı bir ülkeden bir şey. (K1)

Bu durumun aksine kültürel farkındalığı olmayan ve bu konuda olumsuz tutum besleyen öğrencilerle çalışan öğretim elemanları ise bu durumun sınıf ortamını da olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir:

Sınıflar çok farklı kültürlerden gelen öğrenciler var. Bazıları çok çabuk adapte olabilsen de bazıları o kadar çabuk adapte olamıyor. Onunla ilgili sorunları da kendi çabalarımızla aşmaya çalışıyoruz. (K7)

5. Öğretici-İçerik Etkileşimi

English File ders kitaplarının yukarıda kitaptan verilerle desteklendiği üzere bazı boyutlar haricinde (toplumsal cinsiyet ve ırk/etnik köken) çokkültürlülük boyutlarını pek taşımadığı ve bu yüzden çokkültürlülüğü kısmen desteklediği söylenebilir. Bu durumun bir sonucu olarak kitapları kullanan öğretim elemanları kitabın içeriğiyle çokkültürlülük boyutları açısından etkileşimleriyle ilgili durumu derslere hazırlık ve sınıf yönetimi

konusunda yaptıklarıyla ilişkilendirerek belirtmişlerdir. Bu durumu daha çok yaşadıkları sorunlar ve öneriler üzerinden dile getirmişlerdir.

5.1. Hazırlık

Beş öğretim elemanının kullanılan kitap çokkültürlülük boyutları konusunda yetersiz kaldığında sınıflarında ekstra etkinlikler gerçekleştirmeleriyle ilgili farklı düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Bir öğretim elemanı herhangi bir ek çalışma yapmaya gerek görmezken, diğer öğretim elemanları böyle bir çalışmanın gerekliliğini savunmakta, ancak derse hazırlık sürecinin zorluğundan ve bu konuda yeterince bilgili olmamaktan bahsetmektedir. Bir dilin öğretilirken kültürel öğelerin de içeriğe katılmasının çok önemli olduğundan ancak kitaplar bu konuda destek olmadığında, kültürel öğeleri derslerinde kullanmanın ciddi hazırlık gerektirdiğinden bahseden bir öğretim elemanı düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

Şimdi bir kere bir dil açısından bakarsak, bir dil öğretirken kültürünü de onun içine katmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum ve kitapların da. Tabi ki biz her ders için bunu yapamıyoruz yani etkili bir şekilde çünkü bu gerçekten özel bir hazırlık ve çaba gerektiren bir şey bence. (K1)

Bazı öğretim elemanları da kitabın kültürel öğeler açısından yetersiz kaldığı durumlarda sınıflarında bazı çalışmalar yapmaya gayret ettiklerinden bahsetmişlerdir:

...ama açıkçası kitap böyle değil diye ben bunu tamamen bırakıyorum diye bir şey yok. Mümkün olduğu kadar sınıfımda elimden geldiği kadar farklı noktalara işte cinsiyet ayrımına ya da ırk etnik kökenlere tabi çok şey yapmadan tabi bu hassas bir konu değinmeye çalışıyorum bunu derse eğitim öğretime katmaya çalışıyorum... (K1)

Ayrıca öğretim elemanları sık sık kültürel öğeleri ve çokkültürlülük boyutlarını derse katmaya çalıştıklarında kendilerinin yetersiz olduklarıyla ilgili duygularını ifade etmişlerdir:

...ama tabi yapabildiğim kadar çok da etkili yapabildiğimi düşünmüyorum açıkçası. Çünkü deneyimim çok yok bunda ne kadar iyi yapabiliyorum o da tartışılır ama kitapta yok diye bunları göz ardı etmenin doğru olduğunu düşünmüyorum çünkü göz ardı edilecek şeyler değil. (K1)

Bunların hepsinin bu öğrenme ve öğretme sürecine katmak bence bu çok güzel bir şey tabi ama yani işte elimizde bunu sağlayabileceğimiz bir kaynak ve yönlendirme yok. Bu açıdan bence hepimiz çok zorlanıyoruzdur ben zorlanıyorum ve her öğretmen zorlanıyordur diye düşünüyorum...Bence bizim eğitim sistemimizde özellikle hazırlık eğitiminde farklı kültürel yapıları kullanabileceğimiz bizim buna yönlendirebilecek çok fazla önem verilmiyor mesela hep bizim baktığımız zaman İngilizce nasıl öğretilir İngilizce nasıl derste kullanılır... (K1)

5.2. Sınıf Yönetimi

Dört öğretim elemanı çokkültürlülük boyutları ile ilgili durumlar söz konusu olduğunda sınıftaki tartışmaları yönetmekte ve kültürel karşılaştırmalar yapmakta bazen zorlandıklarından bahsetmişlerdir. Bu durumların genelde Batı-Doğu kültür çatışmalarından kaynaklanabilecek konu alanları ile ilgili olduğuna dair görüşler paylaşılmıştır.

...kime nasıl hitap etmem gerekiyor o öğrenciye nasıl hitap etmem gerekiyor o Doğu kültüründen geliyor o çok daha kapalı bir kültürden geliyor ama buradaki atıyorum Bodrumdan turistik bir yerden geliyor zaten bunlara çok açık bir çocuk ikisinin arasındaki dengeyi nasıl kurmalıyım bunların çok değerli olduğunu ve ayrı ayrı yönetmenin çok değerli olduğunu biliyorum ama bu noktada zorlanıyorum tabi. (K1)

... sıkıntı yaşıyorum açıkçası. Çünkü dediğim gibi bir şeyler bazen bazı şeyleri öğretirken eğer oraya yönelik çok şey varsa British [İngiliz] kökenli işte dediğim gibi kültürel ve sosyal şeylerde öğretirken sıkıntı yaşayabiliyorum diyorum keşke biraz daha bizden örnekler olsa. (K2)

Bu kitapta yer alan her şeyi onaylamak zorunda değiliz. Aktarıyoruz bazı şeyleri. Böyle böyle durum var ama tabii bu sınıfta bile bazen tartışma ortamı yaratabilir. En basitinden dediğim gibi kadın ve erkeğin cinsiyet rollerinde şu bile rahatsız verici olabiliyor. Biz sanki bu kültürleri yaşıyormuşuz gibi onda bir sıkıntı oluyor bazen. Direnç gösterebiliyor bazen öğrenciler. (K5)

Bahsedilen sorunların ve öğretim elemanlarının yaşadığı ikilemlerin hazırlanan kitabın yukarıda da sık sık belirtildiği üzere hedef kültürlere ağırlık vermesinden dolayı Batı kültürünü daha çok yansıtmaya ve kitabın ise Doğuya özgü kültürel özelliklerin baskın olduğu bir ülkede okutulmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretici-içerik etkileşimi ile ilgili öğretim elemanı görüşleri incelendiğinde, çokkültürlülük boyutlarının eğer kitaplar tarafından desteklediği durumlarda öğretmenler tarafından derslere entegre edilmesinin hazırlık ve çok gayret gerektiren bir durum olduğu ve öğretmenlerin de bu boyutları gerek derse hazırlık gerek sınıf yönetimi aşamalarında kullanırken yetersiz oldukları görülmektedir. Bu bulgular da çokkültürlülükle ilgili ders kitaplarında ciddi düzenlemeler yapılmasının ve öğretim elemanları için de konuyla ilgili seminerler düzenlenmesinin gerekliliğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Yabancı dil eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan kültürün ve kültürel farklılıkların eğitsel süreçteki önemi yadsınamaz. Üniversite hazırlık sınıflarında da eğitim programının vazgeçilmez öğelerinden olan ders materyallerinde bu durumun temsili öğrencilerin kendilerini tanıyabilmeleri, ifade edebilmeleri ve değişik kültürel geçmişe sahip bireylerle sağlıklı iletişim kurabilmeleri açısından oldukça değerlidir. Bu çalışma kapsamında incelenen ders kitaplarında farklı kültürel özelliklerin yansıtılıp yansıtılmadığının, yansıtılıyor ise hangi bakış açılarından ele alındığının belirlenmesinin kayda değer olacağı düşünülmüştür. Bu amaçla da İngilizce hazırlık sınıflarında okutulmakta olan English File ders kitapları ve bunları kullanan öğretim elemanlarının ders kitapları hakkındaki görüşleri çokkültürlülük açısından incelenmiştir.

Kitaplar araştırmacılar tarafından çokkültürlülük açısından genel olarak değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet ve etnik köken/ırk gibi boyutların gerek görsel ve işitsel materyallerde gerekse yazılı metinlerde sıklıkla yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak, engellilik, siyasal yönelimler, sosyal sınıf, din gibi alt boyutlara kitaplarda oldukça sınırlı bir şekilde rastlanmış ya da cinsel yönelim gibi bazı boyutlara hiç rastlanmamıştır. Öğretim elemanı görüşleri de araştırmacıların bu bulgularını destekler niteliktedir.

Dilin kültürden ayrılıp yalın bir şekilde sunulamayacağı fikrini savunan araştırmacılar, inceledikleri kitaplarda da öğretilen dilin kültürel öğelerinin baskın olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu sonuç English File kitaplarını kültür açısından inceleyen başka bir çalışmanın (Taş, 2010) sonuçlarıyla öğretim elemanlarının kültür-dil ilişkisinden dolayı kitabın kültürle donanmış olmasını ve öğrencilerin kitaplarda hedef kültüre uluslararası kültürden daha fazla odaklanıldığını belirtmeleri yönleriyle örtüşmektedir. Farklı ülkelere ait kültürel unsurların da kitaplarda yer almasına karşın hedef kültür olarak

İngiliz-Amerikan kültürlerinin ağırlıklı olarak ele alındığı fakat bu ülkelerdeki alt kültürlerin de yansıtılmadığı görülmektedir. Bu durum öğrenilecek dilin kültürüyle ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmesinden kaynaklanarak o dilin konuşulduğu ülkelerdeki kültür unsurlarının da dil öğrencilerine aktarılmak istenmesi sebebiyle olabilir. Ancak çokkültürlülük açısından incelendiğinde bu durumun öğrenenlere hitap etme konusunda sorunlara ve hedef kültürün de tektipleşmiş, homojen bir yapıymış gibi sunulmasından dolayı çeşitlilik içermediği şeklinde algılanmasına yol açabilir. Benzer yönde düşünen öğretim elemanları da bu görüşlerini günümüzde dil öğretiminde hem öğretilen dilin kültürünün hem de farklı kültürlerin öğretiminin gerekli olduğunu belirterek göstermişlerdir. Günümüzde İngilizcenin statüsü nedeniyle farklı kültürlerin İngilizce ders kitaplarında yer alma gerekliliği başka çalışmalarda da karşımıza çıkmaktadır (Avinç, 2012; Bulut & Arıkan, 2015; Chinh, 2003; Çelik & Erbay, 2013; Demirel & Tarakçioğlu, 2016; Erdoğan, 2015; Gözgenç, 2016; Korkmaz, 2009; Köroğlu, 2013; Özışık, 2004). Tek bir kültürün baskın bir şekilde sunulmasının öğrenciler tarafından o kültürün dayatılması şeklinde algılanabileceğinden öğrenciler üzerinde negatif etki yaratabileceği de bu çalışmanın bulguları arasındadır. Bu çalışmada öğretim elemanları tarafından öne sürülen yerel kültüre ders kitaplarında yer verilmesi durumunun öğrencilerin motivasyonunu artırma gibi açılardan olumlu yönleri bulunsa da çalışmalar genel olarak bunun olumsuz sonuçlara yol açacağını göstermektedir (Avinç, 2012; Çetin, 2012; Göktaş, 2013; Ozil, 1999, akt. Er, 2006). Bu çalışmada yer alan English File kitaplarının başka bir kurumda öğrenciler tarafından değerlendirildiği bir çalışmada (Taş, 2010) ise bazı öğrencilerin kitabı hedef kültüre ve çokkültürlü bakış açısına odaklanması nedeniyle yerel kültüre yer verilmediğine dair görüş belirtmeleri de bu çalışmanın sonuçlarıyla uyum göstermektedir. Aynı şekilde bu kitapların İngilizce öğretmenleri tarafından değerlendirildiği başka bir çalışma da (Kayapınar, 2009) kitapta yer alan örneklerin hedef kültüre çok yoğunlaştığı ve öğrencilerin kendi kültürlerini içermediği sonucuna ulaşmıştır. Bahsedilen çalışmadaki öğrenciler de kendi kültürlerinden örnekleri kitapta görmeyi arzu ettiklerini belirtmişlerdir ve bu durum da çalışmamızın öğretim elemanlarının yerel kültürün içerilmesinin öğrenci motivasyonunu artıracığı düşüncesi ile uyumludur.

Alanyazındaki çokkültürlülük ve kültürlerarası beceri açısından ders kitabı incelemelerine bakıldığında ise, genel olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından basılan ders kitaplarında yerel kültüre daha çok odaklanıldığı (Avinç, 2012; Barışkan, 2010; Çakır, 2010; Ozil, 1999 akt. Er, 2006); yabancı yayınevleri tarafından basılan kitaplarda da sıklıkla hedef kültüre odaklanıldığı ve farklı kültürler ele alınsa bile bunun daha çok Avrupa ile sınırlı kaldığı ve hedef kültürün oran olarak baskın olduğunu gösteren çalışmalar göze çarpmaktadır (Bulut & Arıkan, 2015; Çelik & Erbay, 2013; Erdoğan, 2015; Gözgenç, 2016; Kayapınar, 2009; Korkmaz, 2009; Köroğlu, 2013; Özışık, 2004). İncelenen English File kitapları da yabancı bir yayınevi tarafından hazırlanmakta ve diğer çalışmalardaki sonuçlar gibi hedef kültürün baskın olduğu ve çokkültürlü yaklaşıma kısmen yer veren bir duruşa sahiptir. Bu çalışmaların çoğunda ders kitaplarının çokkültürlü bir yaklaşımla hazırlanmadığı ya da bu çalışma kapsamında ele alınan English File kitapları gibi çokkültürlülüğü kısmen desteklediği görülmektedir (Barışkan, 2010; Bulut & Arıkan, 2015; Çelik & Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Göktaş, 2013; Hamiloğlu & Mendi, 2010; Korkmaz, 2009; Taş, 2010).

Toplumsal cinsiyet alt boyutu açısından kitapların hem toplumda yaygın olan anlayışa uygun yapıda metinler ve görseller içerdiği hem de bu kalıplaşmış yargıları yıkmaya yönelik örnekler sunduğu görülmektedir, bu yüzden toplumsal cinsiyet ve rollerin dağılımı açısından kitabın dengeli bir tutum sergilediği söylenebilir. Bu durum öğretim elemanı görüşleriyle de benzerlik göstermekte ve toplumsal cinsiyet açısından kitapların özenli hazırlandığı düşünülmektedir. Bu dengeli yaklaşıma yani kadın ve erkek rollerinin cinsiyet eşitliği bağlamında kitaplarda yansıtılmasına başka İngilizce ders kitaplarında da rastlanmaktadır (Çubukçu & Sivaslıgil, 2007; Demir & Yavuz, 2017). Ancak çeşitli İngilizce ders kitaplarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelendiği bir çalışmada ise kitapların genel olarak erkek ağırlıklı olduğu ve erkeklerin daha aktif rollerde tasvir edildiğine rastlanmıştır (Bulut & Arıkan, 2015). Bu çalışmada kısmen de olsa ev ve çocuk yetiştirme ile ilgili durumların erkeklerle örneklendirilmesine Bulut ve Arıkan (2015) tarafından incelenen kitaplarda hiç rastlanmaması, toplumsal cinsiyet konusuyla ilgili dil kitaplarının genel olarak eksiklikleri olduğunu göstermektedir. İncelenen English File kitaplarının bu eksiklikleri gidermek için kısmen de olsa bir girişimde bulunduğunu söylemek mümkündür.

Dini unsurların sayıca az olmakla beraber genel olarak Hıristiyanlık diniyle ilgili olduğu ya kültürel metinlerle ya da görsellerle iç içe sunulduğu görülmekte ve öğretim elemanları tarafında da bu şekilde olduğu desteklenmektedir. Bu durumun gerekçesi olarak dini konuların yanlış anlaşılmaya müsait hassas bir özelliğinin olması belirtilebilir. Bu durum English File kitaplarını öğretmen görüşleri açısından inceleyen başka bir çalışmada da (Kayapınar, 2009) kitapta yer alan kiliseye gitme, Hıdrellez kutlamaları gibi bağlamların öğrencilerin kültürleriyle ilişki kurulmasında zor konular olduğu ve öğrenci motivasyonunu azaltabileceği yönüyle eleştirilmiştir. Aynı şekilde gerek doküman analizi gerekse öğretim elemanları tarafından engellilik alt boyutuna da neredeyse hiç değinilmediği, sadece birkaç örnekte engelli insanlara yer verildiği bulgusuna ulaşılmaktadır. Engellilik boyutunun kitaplarda temsil edilme durumu Bulut ve Arıkan (2015) tarafından da dil kitapları üzerinde incelenmiş ve tüm metinler üzerinde sadece %3,3 gibi küçük bir oranda engellilik konusunun ele alındığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma da benzer şekilde toplumun önemli bir kısmını oluşturan engelli bireylerin kitaplarda yeterince temsil edilmediğini göstermektedir.

Etnik köken/ırk alt teması açısından kitaplarda farklı kültürlere ait öğelerin yeterli oranda yer aldığı düşünülse de bazı öğretim elemanları bunun yetersiz olduğunu ileri sürmektedir. Kitaplarda kullanılan metinler ve görsellerle farklılık yaratılması hedeflendiği açıkça görülmektedir; ancak bu durumun çeşitlendirilmesi ve sayıca artırılması gerektiği söylenebilir. İlgili çalışmalara bakıldığında ders kitaplarında daha çok Avrupa ve bazı Asya ülkeleri ile ilgili farklı kültür paylaşımlarının olması (Çelik & Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Yamada, 2010) bu çalışma kapsamında ele alınan English File kitaplarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum farklı kültürlerin ve ırk/etnik kökenlerin paylaşılmasında eşitlikçi bir yaklaşımın olmadığını ve bazı kültürlerin baskın olduğunu gösterdiği için çokkültürlülük açısından olumsuz bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Sosyal sınıf açısından incelendiğinde kitaplarda çoğunlukla üst ve orta sosyo-ekonomik düzeyde bireylerin hayatlarına dair paylaşımlar göze çarparken alt sosyo-

ekonomik düzeyde insanlarla ilgili pek bir veriye rastlanmamaktadır. Bunun nedeninin verilen örneklerde genellikle ünlü ya da varlıklı kişilerin hikâyelerinin öğrencilerin ilgisini daha fazla çekmesi söylenebilir. Sosyal sınıfa ait örnekler incelendiğinde göze çarpan fakir birine piyango çıkması sonucu zenginleşme ya da okuma yazma bilmeyen birinin milyoner olması hikayesi gibi durumlar sınıfsal denge yerine sınıf atlama ve üst sosyal sınıfa dâhil olma yolunu arama gibi özellikler çağrıştırmaktadır. Bununla birlikte, araştırmacılar siyasal yönelimler ve cinsel yönelim alt temalarına yönelik verilere ulaşamamıştır. Öğretim elemanlarından da benzer bir yorumun getirilmesi bu konuların sınıf ortamında ele alınmasının tartışma ve kargaşa yaratabileceği gerekçesini güçlendirmiştir.

Çokkültürlülük boyutlarına ders kitaplarında yeterince yer verilmemesi durumunda bu çalışmada yer alan görüşmelerde de ortaya çıktığı gibi öğretim elemanlarının derslere kültürel çeşitlilik içerecek şekilde daha hazırlıklı gelmeleri ve kendilerinin bu konularda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Kitaplardaki bu içerik yetersizliği ve öğretim elemanlarını kültürel çeşitliliği sınıflarına dâhil etme konusunda yönlendirme eksikliği öğretim elemanları için derslere ek bir zaman ayrılmasını gerektirmekte (Çakır, 2010; Korkmaz, 2009) bu da çoğu zaman onların yoğunluk vb. sebeplerle zaman ayıramamaları ve kültürel çeşitliliğin derslerde yeterince yer almamasıyla sonuçlanmaktadır. English File kitaplarının kültür içeriği ile ilgili yapılan başka bir çalışmanın (Taş, 2010) sonuçları da öğretim elemanlarının daha fazla farkındalık yaratabilmek için öğrencilere kültürle ilgili bilgileri sağlamalarının gerekliliğini göstermektedir. Bulgular öğretmenlerin sınıfta kültürel farkındalığı yaratmada kilit bir role sahip olduğu ve sınıflarında bu süreçleri yönetmede yaşayabileceği zorluklar konusunda da diğer çalışmalarla uzlaşmaktadır (Çakır 2010; Demirbaş, 2013; Göktaş, 2013; Yamada, 2010).

Bu çalışma English File kitaplarının çokkültürlülük boyutları açısından bazı olumlu özelliklere sahip olmakla beraber geliştirilmesi gereken yönlerinin de olduğunu göstermektedir. Çokkültürlülük; boyutları kapsamlı ve özenli çalışmalar gerektiren bir olgu olarak ele alındığında öğretim elemanlarının sadece kitaplara bakarak derslere girmesinin yetersiz olduğu açık ve net bir şekilde hem araştırmacılar hem de öğretim elemanları tarafından dile getirilmiştir. Bu bağlamda kitapların öğretim elemanlarını yönlendiren, fazladan kültürel bilgilerle donatan ve daha detaylı bilgiye nasıl ulaşacağı konusunda onlara yardımcı olan düzenlemeleri içermesi gerekmektedir. Öğretim elemanları da ders kitaplarını seçerken çokkültürlü bir bakış açısına sahip kitapları seçmeleri durumunda, derslere hazırlık ve ders sürecini yönetme konusunda kitaptan destek alma fırsatına sahip olabilirler. Ayrıca, hazırlık okullarında görev yapan öğretim elemanı geliştirme birimleri tarafından kültürel farkındalık ve çokkültürlülük konularında seminerler düzenlenmelidir. Bu şekilde, öğretim elemanlarında eğer varsa önyargıların yıkılması mümkün olacak ve böylece öğrencilerin kendi farklılıklarından çekinmedikleri ve bunu rahatça ifade edebildikleri daha özgür bir ortam yaratılması sağlanacaktır. Çalışmanın analiz durumunu oluşturan English File kitaplarının İngiliz kökenli bir yayın evi tarafından hazırlandığı dikkate alındığında İngiliz kültürünün baskın bir şekilde metinlere yansması beklendik bir durumdur. Benzer yapının aynı kitap serisinin farklı ülkelerdeki basımlarının incelenmesinin de uygun olacağı düşünülmektedir.

Bunlara ek olarak, eğitim programlarına öğrencilerin aktif bir şekilde rol alacağı kültürel projeler eklenebilir. Haftalık ya da aylık, bireysel ya da gruplarda derslerde ele alınan çokkültürlülük hedeflerine uygun yazılı ya da sözlü sunulabilen projeler hazırlanmasıyla öğrencilerin bu konuda farkındalık boyutunun üstünde eyleme yönelik

çalışmalar yapması mümkün olacaktır. Son olarak yükseköğretim kurumları öğretmen yetiştirme programların çokkültürlülük açısından yeterli içeriğe sahip olup olmadığının incelenmesi ve çok kültürlülük açısından eksikliklerinin belirlenmesi, ardından da bu çalışma temelinde yabancı dil öğretmeni yetiştiren programların çokkültürlü bir bakış açısıyla yeniden düzenlenmesi uygun olacaktır.

Kaynakça

- APA (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. Retrieved from <https://www.researchgate.net>
- Arsal, Z. & Önal, G. (2012). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında çok kültürlü eğitim. 2. *Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi*, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Aslan, S. & Alkış, M. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte Türkiye'nin modernleşme süreci: laikleşme ve ulusal kimlik inşası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 18-33.
- Avinç, F. (2012). *The place of culture in foreign language education: an analysis of teachers' and students' views, and of New Bridge to Success series*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Banks, J. A. (1998). *Curriculum transformation*. in James A. Banks (Ed.), An introduction to multicultural education. 2, 21-34.
- Barişkan, C. (2010). *Türkiye'de hazırlanan İngilizce ders kitapları ile uluslararası İngilizce ders kitapları arasındaki kültür aktarımı farkları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Başbay, A. (2014). Çokkültürlü eğitim kapsamındaki derslerinin incelenmesi: Georgia State Üniversitesi örneği. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(2), 585-608
- Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction*. Cambridge, Mass: Belkapp Press.
- Bulut M. & Arıkan A. (2015). "Socially responsible teaching and English language coursebooks: Focus on ethnicity, sex, and disability", *E-Journal of Yaşar University*, 10, 13-20.
- Chinh, N. D. (2003). Cultural diversity in English language teaching: learners' voices. *English Language Teaching*, 6(4), 1-7.
- Cırık, İ. (2008). Çokkültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27- 40.
- Çakır, I. (2010). The frequency of culture-specific elements in the ELT coursebooks at elementary schools in Turkey. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 4(2), 182-189.
- Çelik, S. & Erbay, Ş. (2013). Cultural perspectives of Turkish ELT coursebooks: do standardized teaching texts incorporate intercultural features? *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 336-351.
- Çetin, Y. (2012). Coursebook culture: what Turkish students think. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 59-74.
- Çubukçu, H. & Sivaslıgil, P. (2007). İngilizce ders kitaplarında cinsiyetçilik. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 25-33.
- Damgacı, F. & Aydın, H. (2013). Türkiye'deki eğitim fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 314-331.
- Demir, Y. & Yavuz, M. (2017). Do ELT coursebooks still suffer from gender inequalities? A case study from Turkey. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 13(1), 103-122.
- Demirbaş, M. N. (2013). Investigating intercultural elements in English coursebooks. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 291-304.

- Demirel, B. & Tarakcıoğlu, A. Ö. (2016). Perceptions of the language instructors towards coursebook content in terms of intercultural communicative competence: A sample case-New Inside Out Elementary. *Higher Education of Social Science*, 11(3), 1-13.
- Er, K. O. (2006). Yabancı dil öğretim programlarında kültürün etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 1-14.
- Erdoğan, S. B. (2015). *Acquiring intercultural competence from coursebooks: an analysis of learning tasks in the course book "The Big Picture"*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Gall, M. D., Gall, J. P. & Borg, W. R. (2010). *Educational research: An introduction*. Boston: Pearson Education.
- Gorski, P. C. (2006). Complicity with Conservatism: The De-Politicizing of Multicultural and Intercultural Education. *Intercultural Education*, 17(2), 163-177.
- Göktaş, Y. (2013). *Place of multiculturalism in "English Unlimited" used at university preparatory classes in Turkey*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gözgenç, G. S. (2016). *Acquiring intercultural communicative competence from coursebooks: an analysis of reading activities in the coursebook "Speakout"*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Yayınevi
- Hamiloğlu, K. & Mendi, B. (2010). A content analysis related to the cross-cultural elements used in EFL coursebooks. *Sino-US English Teaching*, 7(1), 16-24.
- Kayapınar, U. (2009). Coursebook evaluation by English teachers. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 68-78.
- Kaya, İ. & Aydın, H. (2014). *Çoğulculuk, çokkültürlü ve çokdilli eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, N. (2009). *Türkiye'nin eğitim sisteminde azınlıklar ve ayrımcılık: Kavramsal çerçeve ve temel sorunlar*. <http://secbir.org/images/haber/2011/01/18-nurcan-kaya.pdf>
- Kitsantas, A. (2012). Teacher efficacy scale for classroom diversity (Tescd): A Validation Study. *Profesorado* 16(1), 35-44
- Korkmaz, İ. (2009). *İngilizce ders kitaplarındaki kültür ve çok kültürlülük kavramları üzerine betimsel bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Koroğlu, Z. Ç. (2013). *Language instructors' perspectives on textbook content in terms of intercultural communicative competence: Gazi University Case*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kula, O. B. (1988). Ders kitabının yapımında gözetilen bilim, kuramsal ve didaktik çerçeve. *Çanakkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 97-107.
- Logie, N. N. (2004). Yabancı dil öğretiminde kültürel becerinin oluşturulmasının önemi ve budunbilimsel boyut. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 1, 173-180.
- Nieto, S. & Bode, P. (2008). *Affirming diversity: The sociopolitical context of Multicultural education*, (5th ed.). New York: Pearson.
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim Terim Sözlüğü*, Ankara: Emel Matbaacılık.
- Özışık, C. (2004). *Yabancı dil eğitiminde kültürel farkındalık: New Headway ders kitaplarının kültürel aktarımı açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Taş, S. (2010). A critical evaluation of New English File series in terms of culture teaching. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 168-177.

Yamada, M. (2010). English as a multicultural language: implications from a study of Japan's junior high schools' English language textbooks. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 31(5), 491-506.

Yanık, C. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de çokkültürlülük*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.